

BALTISTIKAI SKIRTAS LEIDINYS ITALIJOJE

NIJOLĖ LAURINKIENĖ

1996 m. pasirodė jau antrasis *Res Balticae** tomas. Šis baltistikos periodinis leidinys pradėtas leisti dar visai neseniai – 1995 m. Pizoje. Jo iniciatoriai ir sudarytojai – Pietro U. Dini ir Nikolajus Mikhailovas. Baltistika Italijoje turi tam tikras tradicijas ir ja besidominčiųjų. Italai yra leidę pirmąjį pasaulyje baltistikos žurnalą „*Studi Baltici*“ (1931 – 1969 m.).

„*Res Balticae*“ gali būti laikomas tarptautiniu leidiniu. Jame spausdinami įvairių šalių baltistų straipsniai. Šitaip atsiskleidžia aktuali baltistikos problematika, moksliniai interesai ir gana objektyvus jos lygio vaizdas. Mums ypač įdomu, kaip vertinami įvairūs baltistikos klausimai užsienio mokslininkų.

Daugiausia dėmesio 1996 m. „*Res Balticae*“ skiriama baltų kalbotyrai, mitologijai, tautosakai ir etnografijai. Išskirtos pozicijos ir baltų lingvistikos istoriografijai bei literatūrai. Skyrius „*Baltistika ir baltoslavistika*“ pradeda mas Sauliaus Ambrazo straipsniu „Dėl vedinių su priesaga *-ūnas* darybos raidos baltų kalbose“. Iš baltų kalbų daugiausia priesagos *-ūnas* vedinių yra lietuvių kalboje. Nemaža dalis priesagos *-ūnas* vedinių yra asmenvardžiai, tarp kurių išskirtinas *Perkūnas*, teonimas. Šia priesaga paprastai žymimi ypatybės turėtojai. Autorius aiškina aptariamą priesagos kilmę. Jo manymu, pamatą baltų priesagai *-ūnas* (ypatybės turėtojų pavadinimams reikšti) veikiausiai padėjo senas, galbūt vėlyvosios indoeuropiečių prokalbės laikus siekiantis polinkis su būdvardine priesaga **-no-* daryti ‘šeimininko, vado’ reikšmę turinčius socialinius terminus.

Guliano Bonfante straipsnis skirtas baltų **-ě-* aptarimui. Autorius analizuoja grupę baltiškų izoglosų, kuriose indoeuropiečių kilmės **-ě-* pasikeičia į *-ǣ-* (lietuvių *aš*, latvių *es*, prūsų *as* (*es*), indoeuropiečių **ego*). Panaši tendencija atsiskleidžia iranėnų kalbose. G. Bonfante straipsnis parašytas italų kalba. Beje, „*Res Balticae*“ straipsniai publikuojami įvairiomis kalbomis. Be

* *Res Balticae*. *Miscellanea italiana di studi baltistici*. A cura di Pietro U. Dini & Nikolai Mikhailov, 2. Pisa, Ecig, 1996. – 268 p.

lietuvių bei latvių, rašoma ir anglų, vokiečių, italų, rusų kalbomis. Tad šiuo požiūriu leidinys tikrai demokratiškas.

Mykolo Palmaičio straipsnyje pateikiama indoeuropiečių dialektų formavimosi nauja interpretacija, ypač atkreipiamas dėmesys į kalbų bendrumus, paveldėtus iš laikotarpio, kai baltai ir germanai sudarė tam tikrą kontinuumą.

Sergejus Temčinas analizuoja lietuvių hidronimų kentuminius – sateminius dubletus, tokius kaip *Akmena – Ašmena, Gardupis – Žardupis* ir kt. Toks leksemų varijavimas yra archajiškas bruožas, būdingas ir slavų kalboms.

Mario Enrietti straipsnyje naujai interpretuojama H. Schelesnikerio teorija – aiškinami tam tikri atitikmenys šiaurės slavų ir baltų kalbose, jų atsiradimo aplinkybės.

Skyriuje „Lituanistica“ spausdinami trys straipsniai: Rainerio Eckerto – apie žemaičių būtajį dažninį laiką (*jis liuob rašyti*) ir jo tipologinius atitikmenis, Alessandro Parenti – apie tam tikros rūšies pažyminių lietuvių kalboje, sudaromą iš daiktavardžio ir enklitinio įvardžio, Giedriaus Subačiaus – apie Mikalojaus Daukšos 1595 m. katekizmo naująjį leidimą.

Latvistikos problemoms skirti Pėterio Vanago ir Ojāro Bušo straipsniai. Pirmasis – apie latvių 1586 m. Katekizmo maldų tekstus ir jų šaltinius. Antrajame pateikiama latvių pavardžių iš J. Plakio rinkinio „Latvijas vietu vārdi un pavārdi“ ir Statmanės knygos „Латышская антропонимия. Фамилии“ lyginamoji analizė.

Tautosakininkus labiausiai turėtų patraukti skyrius apie baltų mitologiją, folklorą, etnografiją.

Įdomus Vladimiro Toporovo straipsnis apie Varpulį, kuris laikomas Perkūną įvardijančia ir jį atitinkančia mitine figūra. Pažymėtina, kad straipsnis skirtas Norberto Vėliaus atminimui. Analizuodamas Varpulį kaip vieną griaustinio dievo hipostazių, Toporovas remiasi J. Lasickio veikalo vienu fragmentu: „Varpulis laikomas tuo dievu, kuris, trankantis perkūnui, griausmą danguje kelia“. (Jonas Lasickis. Apie žemaičių dievus. V., 1969, p. 21.) Tad Varpulis J. Lasickio siejamas su Perkūnu ir apibūdinamas kaip griausmo sukėlėjas. Tačiau V. Toporovas mano, kad tam tikro triukšmo skleidimas nesanti pagrindinė Varpulio funkcija. Pasitelkdamas Varpulio semantinę-etimologinę analizę, V. Toporovas teigia, kad Varpulis visų pirma atspindi vaisingumo temą. Beje, vaisingumo skatinimas V. Toporovo laikomas pirmine Perkūno funkcija, o karinė funkcija laikoma antrine, atsiradusia vėliau. Iš tiesų, karinė funkcija turbūt pagrįstai vertinama kaip antrinė. Tačiau į pirminę, pradinę ir vieną seniausių Perkūno funkcijų galėtų pretenduoti ir atmosferos reiškinių reguliavimo, griaudimo ir žaibavimo funkcija. Tolesni šio reikšmingo indoeuropiečių kilmės mito tyrinėjimai turbūt padės išspręsti esminių Perkūno funkcijų klausimą.

Tatjana Civjan analizuoja latvių dainų siužeto tipą apie lipimą pupa į dangų. Lietuvių tokio tipo dainų neužfiksuota. Paminėti galima būtų tik Liudviko Rėzos rinkinyje pateiktą dainą, kaip našlaitė žada lipti į dangų rožės

šakomis, išaugusiomis iki debesų (RD 84). Tačiau mums puikiai žinoma pasaka apie lipimą pupa į dangų (AT 804A). T. Civjan teigia, kad dainoje vaizduojama kelionė į „aną pasaulį“ pas mirusius tėvus vijokliniu augalu pupa, kuris yra pasaulio medžio, jungiančio skirtingus pasaulius, analogas. Autorė atkreipia dėmesį į savitą dainos kompoziciją, specifinę teksto struktūrą.

Viačeslavo Ivanovo darbas – apie baltų šviesos dievą (prūsų Suaixtics) bei baltų-slavų žodį, įvardijantį žvaigždę. Autorius pasiūlė naują šio žodžio etimologiją.

Nikolajaus Mikhailovo straipsnis (skirtas Nikitos Tolstojaus atminimui) – apie kai kurias baltų–slavų mitologijos paraleles: prūsų *Curche* – slovėnų *Kurent*; prūsų *kresze* – slovėnų *kres*; latvių *nāves māte* – slovėnų *navje*; lietuvių *Perkūnas*, latvių *Pērkons*, prūsų **Perkuns* – slovėnų *Kresnik*; lietuvių *laumės (laimės)* – slovėnų *sojenice, rojenice*; lietuvių *laumės, laumiu-kas* – slovėnų *škopnjak*. Pirmosios trys paralelės sutampa kalbos ir turinio lygmenyje, dvi paskutinės – tik tipologiniu ir funkciniu požiūriais. Autorius mano, kad slovėnų *Kresnik* yra vėlesnė lokalinė griaustinio dievo hipostazė.

Skyriuje „Baltų lingvistikos istoriografija“ spausdinamas Zigmo Zinkevičiaus straipsnis apie Martyną Mažvydą ir lietuvių raštijos pradžia (parašyta 450 metų sukakties nuo pirmosios lietuviškos knygos pasirodymo proga) ir P. U. Dini straipsnis apie baltų „Tėve mūsų“ maldą viename XVIII a. antros pusės šaltinyje.

Literatūros skyriuje skelbiamas Stefano Garzonio straipsnis apie Michailo Pervuchino (1870 – 1928) korespondenciją rusų emigrantams Latvijoje. Silvestras Gaižiūnas rašo apie Maurice'o Maeterlincko kūrybos įtaką lietuvių bei latvių literatūrai ir kultūrai. Ypač ryški ji, anot autoriaus, XX a. pradžios neoromantinėje literatūroje. Praėjusiame dešimtmetyje Lietuvos ir Latvijos teatruose buvo pastatyta Maeterlincko „Mėlynoji paukštė“.

„Res Balticae“ pabaigoje spausdinamos recenzijos apie naujausius balistikos leidinius, pasirodžiusius ne tik Lietuvoje, bet ir kitose šalyse. Pateikiama ir 1995 m. bibliografija „Baltų kalba ir kultūra Italijoje“, sudaryta P. U. Dini, taip pat į redakciją atsiųstų knygų sąrašas.

A PUBLICATION ON THE BALTIC STUDIES IN ITALY

NIJOLĖ LAURINKIENĖ

Summary

Reviewed is The journal on the Baltic studies, *Res Balticae* (2. Pisa, 1996).